

Intézményesített etnikumok – Az alapvető nemzeti érdekek biztosításának kérdése Bosznia-Hercegovinában

Schwarz, Axel–Hergges, Jean-Pierre: Institutionised Ethnicity – The Case of Vital National Interests in Bosnia and Herzegovina. = Südosteuropa, 52. Jg., 2003, 10–12. 555–565. p.

Alija Izetbegovic bosnyák, Franjo Tudjman horvát és Slobodan Milosevic szerb elnök 1995. november 21-én, az egyesült államokbeli Daytonban hozta tető alá a daytoni megállapodást, lezárva a három évig tartó boszniai háborút. Az egyezmény révén jött létre a két részből – a Bosnyák–Horvát Föderációból és a boszniai Szerb Köztársaságból – álló Boszniai-Hercegovinai Köztársaság.

A daytoni egyezmény módosítására irányuló kezdeményezések a nemzetközi közvélemény elégedetlenségét tükrözik a jelenleg életben levő alkotmánnyal szemben. Annak ellenére, hogy ez az egyezmény inkább nevezhető egy eljárásmodnának, mintsem végleges alkotmánynak, azok a rendelkezések, melyek a három együtt élő népcsoport arányos parlamenti képviseletének és befolyásának garanciáját szögezik le, nem valószínű, hogy változzanak. Még mindig a széles körben elterjedt bizalmatlanság van jelen a különböző vallási- és népcsoportok közt, ami a háború utóhatásának tudható be, melyet a nacionalista politikusok tartanak fenn. Mindemellett egy olyan alkotmányról beszélhetünk, ami nagymértékben jellemezhető az „intézményesített nemzeti kisebbségek” fogalmával. A daytoni egyezmény tartalmaz egy úgynevezett „Alapvető nemzeti érdekek” rendelkezést, mely a Bosznia-Hercegovina területén élő három jelentősebb nemzetiség alkotmányos jogait szabályozza. Mivel eme tág fogalom meghatározása nem egyértelmű, politikusoknak arra ad lehetőséget, hogy bármely vitapontot az etnikai vagy vallási dimenzióba helyezve támogassa a kisebbségi politikai meggyőződést. Így ez visszaéléseket eredményezhet, és az alapvető politikai döntéshozatalt gátolhatja, veszélyeztetve ezzel Bosznia-Hercegovina hosszú távú fennállását. Még ha a jó néhányak által előrevetített foratókönyv, vagyis hogy az állam darabokra essen szét, nem is következik be, a jelenlegi alkotmányos proviziók politikai kockázata Bosznia-Hercegovinát egy többé-kevésbé állandó politikai krízisben tartaná.

A demokratikus rendszer működésének akadályozásától eltekintve néhányan arra mutattak rá, hogy az etnikai vonatkozások a kormányzás minden területére való általános alkalmazása olyan szituációt eredményezhet, amelyben is bármely társadalmi konfliktus etnikai konfliktusként van feltüntetve, s ez az országon belüli kisebbségek közti feszültséget fokozná. A különböző társadalmi rétegek közti ellentétek, úgymint a gazdagok és szegények vagy a városiak és vidékiek nézeteltérései, etnikai vagy vallási összetűzéseként lennének értelmezve. A kisebbségi kérdés a politikában mind a kiváltó oka, mind pedig az eredménye az ország megosztottságának.

Tüzetesebben megvizsgálva Bosznia-Hercegovina jelenkori történetét és a politikai színteret, tisztán látható, hogy egy olyan rendszerre van szükség, amely végre egyensúlyba billentené a kisebbségek parlamenti képviseletét és az „egy ember, egy szavazat” demokratikus alapelvét. Továbbá nem tekinthetjük életszerűnek, hogy a nemzeti kisebbségek védelmét és az arányos etnikai képviselet érdekét szolgáló összes intézkedés-sorozat eltörlődjön. Mindazonáltal az is nyilvánvaló tény, hogy Bosznia-Hercegovinának fokozatosan távolodnia kellene a kisebbségi politikától és attól a magatartástól, hogy az összes politikai döntést az etnikumok figyelembevételével hozza.

Egy nap Bosznia-Hercegovinának elő kell lendítenie az ott élő kisebbségek közötti bizalom megerősítését egy demokratikus rendszer megalkotása érdekében, ahol a többség

akarata lesz az irányadó. Mindazonáltal ez a feladat nagyon nehéznek bizonyul, míg azok a nacionalista politikusok, akik nem hajlandók felvállalni a múltbéli gaztettek felelősségét, még mindig jelentős politikai behatással bírnak. A nacionalista politika nem az államot alkotó kisebbségek közti megbékélésre vagy Bosznia-Hercegovina egységes állam-má alakítására fekteti a hangsúlyt. Nagyon sok esetben a nacionalista hatalom továbbra is olyan intézkedéseket (például az alapvető nemzeti érdekek) tekint garanciának arra, hogy bármely nemzeti kisebbség befolyása megerősödjék. Ha az államnak nem sikerül a kisebbségek közti bizalmat helyreállítani, ez vitathatatlanul azt a kérdést veti fel, hogy van-e egyáltalán bármi konszenzus a bosnyák identitás létezésének tárgyában.

Ameddig az olyan lényeges koncepciók tekintetében, mint az identitás és államiság megfogalmazása és értelmezése, nem születik a térségben élő minden állampolgár által elfogadott közös álláspont, addig nagyon nagy a valószínűsége annak, hogy Bosznia-Hercegovina ahelyett, hogy egy egységes állam képét tükröznék, a zord jövővel nézhet szembe a folyamatosan fejlődő európai szerkezeten kívül.

Bosznay Csaba